

Елеонора Серафимовска,

Маријана Марковиќ,

**ОПШТЕСТВЕНАТА ОДГОВОРНОСТ
НА ПСИХОЛОГИЈАТА- АКТИВНОСТ
ИЛИ ПАСИВНОСТ НА
ПСИХОЛОЗИТЕ КОН ОНА ШТО СЕ
СЛУЧУВА ВО ЈАВНИОТ ПРОСТОР**

АПСТРАКТ

Промените во општествената сфера се одразуваат и на менталното здравје на граѓаните. Психичките проблеми на луѓето биле и се уште се, барем дел од нив, последица од конкретниот општествен поредок, од општествените процеси и случувања, кои секогаш, повеќе или помалку, придонесуваат за репресија и/или инклузија на поголемиот дел од популацијата: сиромашните, постарите лица, инвалидите, жените, невработените, хомосексуалците...

Поради тоа, доколку психолозите се пасивни и експлицитно не говорат за проблемите, неправдите и воопшто случувањата

Eleonora Serafimovska,

Marijana Markovik,

**SOCIAL RESPONSIBILITY OF
PSYCHOLOGY- ACTIVITY OR
PASSIVITY OF PSYCHOLOGISTS TO
WHAT IS HAPPENING IN THE
PUBLIC**

ABSTRACT

Changes in society have always reflected on the mental health of its citizens. The psychological issues of people have always been and still are, at least a part of them, a result of the specific social order they're part in, from the social processes and events, which always, more or less, contribute to the repression and/or inclusion of the majority of the population: the poor, older people, disabled, women, unemployed, homosexuals etc.

This is why if psychologists are passive and explicitly refuse to talk about the issues, injustices and social affairs in general, they im-

во општеството, имплицитно ја поддржуваат таа состојба, а истото ја доведува во прашање нивната лична, професионална и општествена одговорност.

Текстот претставува анализа на податоците кои се достапни на интернет страниците, а кои се однесуваат на активностите на здружението на психолозите на РМ, формалната едукација за психологија, активностите на психолозите надвор од академската средина, психолошко-интервентни и акционни проекти, понатаму на истражувачката психолошка дејност и психотерапијата.

Клучни зборови: здружување на психолозите во РМ, едукација за психологија во РМ, психолошко-интервентни програми

implicitly support this state and at the same time compromise their personal, professional and social responsibility.

This work represents an analysis of the data available online which refer to the activities of the Association of Psychologists of RM, the formal education on psychology, the activities of psychologists outside of academic circles, psychological-intervention and action projects, psychological research and psychotherapy.

Key words: Association of psychologists in Republic of Macedonia, education on psychology in RM, psychological-intervention programs

ВОВЕД

Транзициските искуства покажуваат дека психолозите, во своите концепции, истражувања и во својата практика, треба во поголема мера да го имаат предвид социо-културното опкружување во кое поединецот е вмрежен, бидејќи општествено-политичките и историските околности ја моделираат личноста на граѓаните. Секој историски период негува различни форми на психолошка слабост и неспокој, кои се тесно поврзани со културните трендови на општеството во некое одредено време. Еден од основачите на советската психологија и основачот на културно-историската психологија - Виготски- истакнал дека социјалната и културалната основа на индивидуалниот развој во рамки на историската перспектива го определува социокултуралниот модел на менталниот развој.

Се поставува прашањето: каква е улогата на психолозите, конкретно на психолозите во Република Македонија, кога се имаат предвид погоре наведените околности и кога се знае дека основната дејност на психолозите е зачувување и унапредување на психичкото здравје на индивидуата и колективитетот. Пред да започнеме со анализа на психолошката дејност во нашата држава, ќе ја определиме улогата на психологијата како теориска и применета научна дисциплина, а потоа ќе бидат прикажани состојбите во дејноста кај некои од земјите кои беа дел од поренешната СФРЈ.

Како научна дисциплина, психологијата се јавува прво како академска и експериментална дисциплина, која подоцна продолжува и се разгранува како применета (практична и помагачка струка). Овие две гранки на психологијата, и покрај тоа што се поврзани, имаат различни карактеристики и приоритети. Научната психологија се залага за фундаментални, концептуални и методски откритија, и за позицијата на психологијата меѓу другите науки. Применетата психологија, со својот прагматичен придонес, настојува да ја потврди корисноста на психологијата во секојдневниот живот, како и нејзината оправданост како помагачка и консултативна дејност меѓу современите науки. Во непосредниот однос со клиентите, психологијата се развива и како професија која треба да помогне во решавањето на проблеми и да овозможи развој на потенцијалот на индивидуата или групата во институционалниот или вонинституционалниот контекст. Практичната задача на психологијата е примена на теоретските сознанија за психичкиот живот во унапредувањето на различните видови конкретни активности на човекот, како што се: унапредувањето на менталното здравје, успешноста на воспитно - образовниот процес, меѓучовечките односи, зголемување на продуктивноста, дијагностика и терапија на проблемите во различни групи (семејни, работни, тераписки), успешната комуникација - до помош на другите и самопомош.

Ваквата определба на практичната задача на психологијата ги става психолозите пред сериозни предизвици на кои тие треба да одговорат совесно, етички и професионално. Со цел, психолозите, квалитетно, стручно и професионално да ја извршуваат својата дејност, се организираат во психолошки здруженија, а нивната дејност се регулира преку Психолошката комора.

Споредбени примери: споредба на активностите на здруженијата на психолозите на РМ и активностите на здруженијата на психолозите на земјите на поранешна СФРЈ

Овој текст се базира врз анализа на податоците кои се достапни на интернет страниците на здруженијата на психолози. За таа цел, на почетокот ќе бидат споредени активностите на здруженијата прикажани на интернет-страниците од земјите на поранешна СФРЈ и оние на Здружението на психолози на РМ. Прв услов за да може да се направи споредба на содржините на интернет страниците на здруженијата на психолози е, истите да постојат. Здружението на психолози на Република Македонија нема своја интернет страница (колку за споредба - своја интернет страница нема ни Здружението на психолози на Република Црна Гора).

Своја интернет страница има Комората на психолози на Република Македонија¹ (<http://sites.google.com/site/komoranapsiholozi/home>). Страницата содржи информации за начинот на кој се полага стучниот испит, за усвоени правилници, за основните документи, како и за условите и начинот на кој се издава лиценцата за работа. Законот за психолошка дејност е објавен во Службен весник на Република Македонија, број 6 од 28.01.2005, а со овој закон Психолошката комора се овластува да биде самостојна, струкова и независна организација со својство на правно лице (преземено од www.pravo.org.mk).

Со оглед на податокот дека не постои интернет страница на здружението на психолози на РМ, нашето внимание ќе биде насочено кон анализа на интернет страниците на здруженијата на психолози од нашето соседство (земји кои беа дел од поранешната СФРЈ).

На почетокот ќе ја презентираме мисијата на Здружението на психолози на Србија (<http://www.dps.org.rs>). Мисијата на ова здружение е следнава:

1. Здружението на психолози треба да ги организира, стимулира членовите со цел, тие, со своето знаење да придонесат за развојот на земјата, за својот општествен углед и статус преку унапредување на квалитетот на работата;
2. да обезбеди научни, стручни и други информации кои се од значење за струката и за стручно усовршување, со цел членовите и јавноста да бидат

1) Комората на психолози на РМ е основана во 2007 год

запознаени со современите стручни методи и научните иновации во психологијата, своите членови да ги обезбеди со стручна литература, публикации, тестови и соодветни технички средства;

3. да ја негува и развива етиката на психолошката дејност и да обезбеди услови, психолошките методи и инструменти да бидат користени само од страна на дипломирани психолози, а во согласност со пропишаните нормативи и стандарди;
4. корисниците на психолошките услуги да бидат заштитени од неетичност и непрофесионалност.

Согласно со анализата на содржина на мисијата, се стекнува впечатокот дека улогата на здружението на психолози е да ги координира, обучува и информира своите членови, со цел унапредување на психолошкото здравје на индивидуата и колективитетот.

Реализираните цели на мисијата резултираат со разгранета организација и профитабилна дејност. Профитабилната дејност се остварува преку издаваштво,² и преку организирање и одржување на семинари.

Здружението на психолози на Србија организира годишни конференции чија функција е да ги собира сите психолози и стручњаци од сродните дисциплини, и тоа не само од Србија туку и од странство.³

Здружението на психолози од Хрватска дејствува на територијата на целата држава. Ги опфаќа психолозите од различните области на психолошката дејност, организирани во 12 стручни секции, согласно областите. Ова здружение е член на меѓународни здруженија на психолози.⁴ На интернет страницата на ова здружение можат да се најдат информации за научните собири кои се организирани од Здружението (односно од неговите подрачни единици), информации за меѓународни семинари, конгреси, симпозиуми, како и информации за актуелни хрватски изданија од областа на психологијата.

Визијата на ова здружение е следната: заедно со Психолошката комора на Хрватска, да биде водечки партнер на индивидуата, групите и организациите во приватниот, јавниот и граѓанскиот сектор; да дава услуги заради уна-

2) Здружението на психолози на Србија во 1992 година го формирало Центарот за применета психологија, како самостојно претпријатие за истражувачко-развојни услуги, графичко - издавачка дејност и комерцијални услуги (<http://www.dps.org.rs/centar-za-primenjenu-psihologiju>).

3) Оваа година се одржува 58-та конференција на психолози на Србија со наслов „Здрава индивидуа-здрово општество“ (Здрав појединац-здрово друштво).

4) (International Union of Psychological Science (IUPsyS) od 1995., European Federation of Psychologists Associations (EFPA) od 1997, а секцијата за психологија на труд е член на здружението на европската асоцијација (European Association of Work and Organizational Psychology -EAWOP)

предување на квалитетот на животот на поединецот, групите и човечките заедници. Притоа, да настојува брзо да се прилагодува на барањата на средината, користејќи ги знаењата од теориската и применетата психологија, како и знаењата од другите природни, општествени и хуманистички науки.

Мисијата на ова здружение е да го развива обемот и квалитетот на услугите кои психолозите им ги пружаат на своите клиенти, партнери и членови. Своите членови да ги обучуваат за различни вештини, како истите би придонеле за јакнење на личноста на индивидуата и за развој на заедницата (<http://www.psihologija.hr/index.asp>).

Постојењето и активното функционирање на Здруженијата на психолози покрај тоа што овозможува координација на психолозите од земјата, овозможува и соработка со здруженија од ист таков вид во светот. За илустрација, на следнава интернет страница <http://www.all-about-psychology.com/psychology-association.html> (Psychology Association Directory) прикажани се контактите на здруженијата на психолози од различни земји. На оваа страница се наведени контактите од здруженијата на психолози од земјите кои се наоѓаат во нашето соседство (Грција, Албанија, Бугарија, Хрватска, Словенија), а, очекувано, не постои контакт за Здружението на психолози на РМ.

Според презентираниите податоци од содржините кои се наоѓаат на интернет страниците, може да се заклучи дека не постои унапредување на психолошка дејност во Република Македонија кога станува збор за здружена и организирана психолошка акција. Не постои систематско организирање на обуки и семинари со цел унапредување на работата на психолозите, а воедно нема ниту систематски начин на информирање на психолозите преку периодични списанија. Со оглед на фактот дека психолошките инструменти се основната алатка на психолозите, загрижувачки е податокот дека нема информација за тоа, кои психолошки тестови се стандардизирани и каде можат да се најдат.

Врз основа на анализата на содржината на интернет страниците на здруженијата на психолози на Србија и Хрватска може да се заклучи дека станува збор за сериозно осмислена стратегија на организирање на психолошката дејност. Оваа осмислена стратегија поаѓа од основната премиса дека, здравата индивидуа и здравото општество претставуваат една целина.

Организираната психолошка дејност овозможува систематско контролирање на факторите кои можат штетно да се одразат врз психичкото здравје на поединците.

ФОРМАЛНА ЕДУКАЦИЈА ЗА ПСИХОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ДРЖАВНИОТ УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ

Институтот за психологија при Филозофскиот факултет во Скопје (Универзитет „Св. Кирил и Методиј“) е прва државна високообразовна институција за стекнување на звањето дипломиран психолог.

Со цел да се анализираат активностите на Институтот, тргнавме од официјалната интернет страница. На официјалната интернет страница на Институтот за психологија можат да се најдат податоците кои следат во текстот.

На Институтот за психологија, заклучно со септември 2009, имаат дипломирано 1553 студенти. Специјалистички студии завршиле 5 лица, магистерски студии завршиле 28 лица, а со највисоко научно звање доктор по психолошки науки се стекнале 22 лица.

Покрај наставните активности, на Институтот за психологија на Филозофскиот факултет се реализираат и низа дополнителни активности од кои некои се апликативни, други повеќе образовни или истражувачки, а некои имаат форма на непосредно давање психосоцијална помош и поддршка. Во почетокот на 1990-тите години, на Институтот за психологија почна да работи Лабораторија за мир и интеркултурно воспитание, која во 1993 година прерасна во Балкански центар за проучување на мирот - како засебна единица на Филозофскиот факултет. Во тој период се отвори и Психолошко советувашиште за студенти и други млади лица кои имаат потреба од психолошка помош. Почнувајќи од 1999 година, на Институтот за психологија неколку години постоеше (сега веќе не) Центар за психосоцијална и кризна акција, наменет за унапредување на здравјето на младите и за интервенирање во кризни ситуации. Од февруари 2005 година почна да работи и Центарот за изработка и примена на тестови- Психометрика. Со формирањето на овој центар се создадоа можности, на Институтот за психологија да се врши стандардизација на постојните психолошки тестови, да се изработуваат нови тестови, да се врши обука за примена на тестовите и да се даваат услуги за психолошко тестирање на физички и правни лица.

Наставниот кадар при Институтот за психологија е иницијатор и реализатор на многу други проектни активности, кои ги врши самостојно или во соработка со други стручњаци од областа на психологијата или од другите научни области, согласно со нивните компетенции и истражувачки ориентации. По разни поводи, тие се ангажираат и како експерти од престижни домашни и странски институции. Наставниот кадар има учествувано на многу домашни и странски симпозиуми, конгреси и тркалезни маси. Исто така, професорите и асистентите се јавуваат како автори на бројни статии објавени во

домашни и во странски списанија, зборници, на прирачници, монографии и на учебници од различни области на психологијата. Во последните години, на Институтот за психологија се организирани и неколку научно-стручни собири: 25 години на Институтот за психологија (1999); Сто години психоанализа (2000); За подобар статус: стратегии за унапредување на психолошката практика (2000); и Психологијата и другите области (2004). На овие собири, покрај наставниците и соработниците од Институтот, имаат учествувано и еминентни стручњаци од земјата и од странство.

Од анализата на личните и професионалните биографии на наставниот кадар кои се достапни на официјалната интернет страница на Институтот за психологија, може да се каже дека истите се најактивни (активност сфатена и како учество во истражувачки проекти, и како пишување текстови) во следните области:

- мултукултура и меѓуетнички односи, културен, етнички и родов идентитет;
- конфликти, нивно разбирање, разрешување, превенирање; алтернативи на насилство;
- методологија на истражување (истражувачки методи и техники), изработка на тестови, евалуација на програми/проекти;
- евалуирање, реформирање, унапредување на образовниот систем, надареност талентираност, креативно мислење, вредносни системи, димензии;
- организациска клима и култура, работно задоволство;
- морал,
- личност, развој на личноста, самосвест, психолошки теории и
- испитување и надминување на стресот во постконфликтниот период кај ранливите групи и малцинства.

Во моментот на пребарувањето на библиографските единици (достапни на интернет страницата) на наставниот кадар забележани се околу 190 библиографски единици, најмногу научно-стручни трудови, но и учебни помагала, прирачници и (најмалку) авторски книги.

Нема податоци за издавање на периодично психолошко списание. Колку за споредба: весникот *Психолошке новине* во Србија излегува непрекинато од 1977 во месечен ритам и до сега од печат се излезени 320 броја; списанието *Психологија*, кај истиот наш сосед, излегува од 1967 и бил единствено списание на психолозите во СФРЈ. Ова списание скоро прослави 40-децениско постоење, со завиден број на библиографски единици.

Од поново време, во рамките на еден друг наш државен Универзитет- Државниот универзитет во Тетово-се отвори и Филозофски факултет, а како една од насоките и Психологија. По неколку неуспешни обиди да влеземе на интернет страницата на Филозофскиот факултет во Тетово, можеме да кажеме дека нема информации за тоа дали и како функционира овој Факултет.

ФОРМАЛНА ЕДУКАЦИЈА ЗА ПСИХОЛОГИЈА НА ПРИВАТНИТЕ ФАКУЛТЕТИ ВО РМ

Додипломските студии за психологија со години наназад беа исклучиво примат на Институтот за психологија во рамките на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Во Скопје. Во 2005 година се отвори можноста за изучување на психологијата во рамки на една приватна високообразовна установа. Имено, приватната високообразовна установа Меѓународен славјански институт „Гаврило Романович Державин“- Свети Николе започна со работа во 2004 година, како претставник на МСИ-Москва од руската федерација, на територијата на Република Македонија со начинот на дописно-вонредно студирање.

Во 2005 година, покрај Факултетот за економика и организација на претприемништвото, во оваа приватна високообразовна установа започна со работа и Факултетот за психологија со насоката општа психологија. Овој факултет организира само додипломски студии. На нив има 30 задолжителни и 18 изборни предмети. Веб страната на оваа институција нѝ овозможува пристап до професорите на Факултетот за психологија, што би значело дека не може да се направи анализа кои се предметните професори и која е нивната потесна специјалност, ниваната активност, библиографски единици и сл. Причините за оваа нетранспарентност остануваат непознати.

АКТИВНОСТИ НА ПСИХОЛОЗИТЕ НАДВОР ОД АКАДЕМСКАТА СРЕДИНА

Акциони проекѝи

Акционите проекти надвор од академската средина се присутни во Република Македонија во последните 20 години, а особено се истакнати како важни и неопходни во периодот по конфликтот во 2001 година. Овие проекти главно се финансирани од Швајцарската агенција за развој и соработка, УНИЦЕФ, УНЦХР, Светстката здравствена организација, ФИООМ, Мисијата на Европска комисија, Советот на Европа. Проектите најчесто се однесуваат на:

- Планирање, организирање и спроведување психосоцијални и кризни акции во заедници погодени со акутна или со континуирана криза /конфликтни и пост-конфликтни заедници, мултиетнички или маргинални групи, или организации под ризик-училишта, неформални групи/; оспособувања на младите за преземање на новите улоги и одговорности, предвидени со образовните реформи и децентрализацијата во Република Македонија;
- создавање интелектуална, емоционална и социјална атмосфера меѓу учениците, која ќе поттикнува комуникација меѓу членовите на различните етнички групи во државата, ќе стимулира заемно разбирање и зајакнување на меѓусебната доверба;
- подобрување на односите во училиштата во насока на демократичност, партиципативност, интерактивност и соработка;
- зголемување на свесноста и чувствителноста за разрешување на конфликтите, преку разбирање на природата на конфликтите, на факторите што ги предизвикуваат, поттикнуваат и засилуваат, како и на техниките што помагаат за нивно мирољубиво разрешување.

Во рамките на овие проекти биле спроведени конкретни активности во насока, пред сè, на унапредување на здравјето на младите, а потоа и на мултикултурниот развој, и подразбираат: меѓусебно мрежно поврзување на училиштата, толеранција и прифаќање на разликите и развој на мултиетничкиот карактер на заедницата, активно вклучување на учениците во одлучувањето и промените во училиштето и во пошироката заедница; намалување на општата несигурност кај децата и наставниците по конфликтот од 2001 година и враќање на довербата во мултиетничкото училиште и заедница; кризна интервенција во македонски училишта погодени со бегалската криза од 1999 (се мисли на бегалците од Косово), учество на учениците во училишниот живот и животот на заедницата, унапредување на менталното и емоционалното здравје и подготвеноста на училиштето за справување со кризни состојби. Понатаму, во рамките на многубројните акциони проекти се работело на развивање на вон-училишни активности кои ќе промовираат хармонични меѓуетнички релации во рамките на едно мултикултурно општество, како и поттикнување на акции за воведување на соодветна „култура за мирољубиво разрешување конфликти“ во училиштата и во секојдневниот живот на учениците и наставниците. Реализирањето на овие проекти задолжително вклучува реализација на голем број семинари со наставници и директори на училишта, едукативни, креативно-психолошки работилници со ученици, презентации, изложби, претстави, неколку спроведени истражувања и, подоцна, издавање на неколку едicii.

Применетата психологија во областа на претучилишната едукација. Со цел надминување на културната и лингвистичката сегрегација во македонскиот образовен систем, НВО, „Појраѓа по заедничка основа“ (Search for common ground - SFCG) го дизајнира проектот МОЗАИК, проект на единствени мулти-културни билингвални градинки во РМ. Овој модел требаше да ги воведо децата од различни етно-лингвистички средини во една нова средина, која промовира меѓусебна почит и разбирање, и да промовира педагошки модел за претучилишна едукација кој во центарот го става детето.

ИСТРАЖУВАЧКА ПСИХОЛОШКА ДЕЈНОСТ

Во периодот од 1998- 2006 се забележани неколку психолошки истражувања на македонско тло, особено во деловите зафатени со конфликтот од 2001 година. Тие проекти најчесто биле со финансиска поддршка од Светската здравствена организација, Швајцарската агенција за развој и соработка - Скопје, од УНИЦЕФ, УНХЦР, често во соработка со Бирото за развој на образованието на Република Македонија, а се однесуваа главно на: здравјето кај младите од училишна возраст,⁵ безбедноста на училиштата во кризниот регион, пост-трауматските стрес реакции и чувството на безбедност кај децата од основните училишта во кризниот регион, насилството во училиштата, психосоцијалните потреби и подготвеноста на македонските училишта за справување со кризни ситуации, состојбата и потребите на косовските бегалци сместени во колективните центри во Република Македонија, стилови на воспитување и грижа за децата во македонските, албанските и ромските семејства во Македонија.

5) Студијата за однесувањето поврзано со здравјето кај младите од училишна возраст (Health Behaviour in School-Aged Children /HBSC/ Study) е меѓународно истражување кое се спроведува во 41 земја од Европа, Северна Америка и Русија, на секои четири години. Со студијата се опфатени повеќе од 165 000 деца на возраст од 11, 13, и 15 години.

Целта на студијата била стекнување нови увиди и подобро разбирање на здравјето и условите за подобро здравје на децата во различни животни контексти. Поврзано со здравјето, таа ги истражува и семејството, училиштето, врсниците и локалната средина во која учат и растат младите, проучувајќи го нивното влијание врз детската добросостојба, а со цел подобро разбирање на децата и нивното однесување поврзано со здравјето.

Република Македонија се приклучи на Студијата во 1998, со пилот истражување на примерок од 1680 испитаници, а стана нејзин полноправен член во 2002 година со истражување на национален примерок од 4800 деца, на три возрасти (11,13, 15) и два јазика - македонскиот и албанскиот.

Истражувањето за Македонија го реализираше Центарот за психосоцијална и кризна акција од Скопје, во соработка со Бирото за развој на образованието на Република Македонија и со поддршка на Светската здравствена организација - канцеларијата во Скопје.

ПРИМЕНЕТА ПСИХОЛОГИЈА ВО ОБЛАСТА НА УМЕТНОСТА И КУЛТУРАТА

Во 1997 година НВО „Потрага по заедничка основа“ го започна проектот „Наше маало“, детска телевизиска серија. „Наше маало“ беше дизајнирно да го развива меѓусебното разбирање и почит помеѓу етничките Македонци, Албанци, Роми и Турци. Оваа серија беше наменета за децата помеѓу 7 и 12 години, но беше гледана од сите возрасти. Овој проект значеше забава со едукација, и поконкретно: промовирање на интелектуалната соработка помеѓу етнички различното население во Македонија, моделирање и обука за превенција, но и разрешување на конфликти преку промовирање на поголема свесност за различната култура.⁶

ПСИХОТЕРАПИЈА

Денешницата бележи постоење на еминентни центри за услуги во областа на групна и индивидуална психотерапија, советување, психодијагностицирање и обука во областа на психотерапијата.

Гешталт терапијата е всушност првиот вид на терапија за кој македонските психолози почнале да добиваат дополнителна обука и специјализација. Во средината на 80-тите (кога Македонија е се уште во рамките на СФРЈ, а психотерапијата не постои) започнува обуката на психолозите кои имаа потреба да научат и да дејствуваат во областа на психотерапијата. Првите гешталт терапевти во Југославија ги обучуваа нашите психолози во 80-тите и дел од 90-тите, па во 1994 година беше основано првото гешталт здружение во Македонија. Здружението денес е член на Европската асоцијација за гешталт терапија и е прераснато во национална асоцијација на гешталт терапија.

На нашата територија постои и здружение за трансакциска анализа на Македонија - МАТА, кое е едно од најстарите здруженија во Република Македонија, формирано во 1993 год, и е официјален член на ЕАТА - Европското здружение за трансакциска анализа.

Во Република Македонија е забележано и присуство на консултативно-едукативни центри, основани од страна на дипломирани психолози кои имаат

6) Сериите имаа кретаивна историја за поврзаниот живот на една здружена група млади луѓе од различни етнички групи: Македонци, Албанци, Турци и Роми. Приказната ги учеше децата како да формираат пријателства, како да соработуваат и покрај присутните многубројни предрасуди и притисоци што ги опкружуваа.

Во телевизиската претстава беа употребени сите четири јазици, што е крајно невообичаено во овој дел од светот. Период по прикажување на серијата следеше истражувачката студија „Лекции од Наше маало“, која ги мереше позитивните промени во ставовите на децата предизвикани од гледањето на шоуто. Последната сезона на „Наше маало“ беше во етерот во 2003, но неколку локални телевизиски станици продолжија да ги даваат репризите од серијата.

дополнителна обука и специјализација од психологијата, комуникологијата и менаџментот на човечки ресурси, а се активни во напорите за целосна реализација на човечкиот потенцијал. Всушност, активноста на ваквите центри, преку консултативни услуги и обуки, е насочена кон посебен и истовремен развој на организациите и работната сила, и е насочена кон: професионална регрутација и селекција, развој на тимови (team building), истражување, тестирање и процена на тимот и членовите на тимот, ХР консултации и супервизија, кариерен развој, истражување на пазарот.

ЗАКЛУЧОК

Во периодот од 20 години (1990-2010) на територијата на Република Македонија беа реализирани голем број проекти. Сите тие проекти или програми беа финансирани од странски организации или фондации. Владините институции се јавуваа како координатори или партнери, но не и како иницијатори на програмите кои се насочени кон психолошка поддршка на населението, а Здружението на психолози како актер не се појави ниту во еден од реализираните проекти. Организирањето на психолозите беше резултат на проектните активности, и тоа во периодот додека траат донациите. Не постоела, ниту пак сега постојат, осмислени психолошки програми кои ќе овозможат одржливост на долготрајни психолошко-интервентни програми.

Значајните промени на општествените услови во земјите - членки на ЕУ (кон која се стреми и РМ) бараат неодожно и ефикасно прилагодување на новите начини на размислување и работа во разните сегмени во општеството.

Кризните периоди, економските, меѓуетничките и меѓукултурните недо разбирања, насилството и непочитувањето на правата на другите, исто така бараат неодожно ангажирање на компетентни лица во нудењето конструктивни решенија, навремено справување со состојбите кои имаат далекусежни негативни последици, и ефикасна обука за превенирање и рано препознавање на таквите состојби.

Сите области на применетата психологија се по правило мултидисциплинарни не само во теоријата, туку и во методиката и практиката. Нј ретко, психолозите стануваат челници на многу значајни служби и компании, челници на маркетинг агенции, клиници и служби кои специјализирано се занимаваат со поединечни аспекти на менталното здравје. Психолозите се челници на универзитети и комисији за прием на кадри и студенти. Тие често предводат научни тимови кои се занимаваат со диференцијални проблеми кои утврдуваат ориентација со футуристичка природа и развоен карактер.

Оттука, улогата на психолозите е (или би требало да биде) непроценлива! Но, по се изгледа психологијата во нашата земја досега се нема изборено за таков статус, од повеќе причини. Прво, нема толкава традиција како во другите земји, а понатаму, традиционално повеќе е врзана кон едукација на идните генерации отколку кон интервенирање, работа со ранливи групи, гласноговорништво за проблемите, нудење конкретни решенија. Најголемиот дел од реализираните проекти немаат апликативен карактер, но и тие што имаат - не обезбедиле одржливост на идејата.

И, останува отворено прашањето: што ако откриваме како психички функционира човекот ако тоа не го искористиме да ја подобриме неговата добросостојба и да го зачуваме неговото ментално здравје? Што ако разбираме како човекот размислува, како планира, што го мотивира, повредува, охрабрува - ако не успееме да го заштитиме од надворешните сурови услови и не го научиме да превенира или барем брзо да препознава ситуации кои би можеле да му наштетат на различни начини.

Сето тоа ја прави неминовна апликативноста на психологијата! Зашто, и премолчувањето, и неактивноста, и неприменливоста на стекнатите знаења на психолозите значат премолчување на проблемите, незаинтересираност, неспособност и неефикасност, што може да има далекусежни последици, не само по здравјето сфатено како ментално здравје на поединците, туку и последици по опстанокот на цели заедници, култури и општества.

Во нашата земја, последните 10-тина години започна да вирее идејата и потребата за акциони програми, за конкретни активности - во и надвор од формалното образование- обуки, тренинзи, учебни помагала, прирачници и водичи за мирољубивост, неконфликтност, ненасилство, меѓусебно запознавање, почит и разбирање. Би се рекло, и не само идеја, зашто некои проекти веќе ја потврдија корисноста од ангажирањето на психолозите во обучување, едуцирање и заштита на некои ранливи и малцински групи, за поттикнување на корисни решенија за горливите проблеми. Формирањето на мултиенички средини за нашите најмали сограѓани, телевизиското претставување на креативни теми за соживот и толеранција, директното интервенирање, кризната акција и давањето помош и поддршка на разни групи граѓани од погодените региони од конфликтот 2001 или од косовската бегалската криза - се секако одличен пример за неопходноста од ангажирање на психолозите во секојдневниот живот. И конструирањето на голем број прирачници, водичи, учебни помагала е во истата таа насока на корисност, успешно справување и превенција. Запирањето на овој процес би значело неодговорност, нехуманост, неизвршување на својата мисија, и негрижа за себе си и за идните генерации.

Литература:

Drustvo psihologa Srbije <http://www.dps.org.rs>

Hrvatsko psiholosko drustvo <http://www.psihologija.hr/index.asp>

Комора на психолози на Р. Македонија <http://sites.google.com/site/komoranapsiholozi/home>

Центар за психо-социјална и кризна акција <http://www.cpsa.org.mk/>

Psychology Association Directory <http://www.all-about-psychology.com/psychology-association.html>

Центар за човекови прав и разрешување на конфликти <http://www.chrcr.org.mk>

Советувалиште за хумана соработка <http://www.shs.com.mk/index.html>

Македонска национална асоцијација за гешталт терапија „Контакт“ <http://www.nagt-kontakt.com.mk>

Модус - центар <http://moduscentar.com>

Филозофски факултет <http://www.fzf.ukim.edu.mk>